

Det populistiska uppsvinget i postkommunistiska Europa

En jämförande fallstudie av populismens form och karaktär i
Ungern och Slovakien

Abstract

The populist pattern in the post-communist Europe has grown and today it has a wide foundation to lean on. Two countries that have experienced several successful populist parties since the collapse of the communist system in 1989, are Hungary and Slovakia. I will here ask what the reasons for this breeding ground are and how the effects of globalisation affect this specific context. In order to do that, I have examined the term populism and its many fields of use. To explain this phenomenon, I have used globalisation as a frame for the postcommunist populism in order to see an entire picture of explanations, connections and reasons behind this politic reality and between different sorts of populism. I have found certain characteristics in what I here call the national-field and also in the globalization-field, concerning real or constructed problems that evokes a feeling of dissatisfaction, that in turn sets the ground for populist movements.

Nyckelord: Populism, Nation, Nationalism, Globalisering, Transition, Postkommunistiska Europa Ungern, Slovakien, Fidesz, Smer,

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	01
1.1	Problemet.....	01
1.2	Hur kan frågan besvaras?	02
1.1.1	Metod.....	02
1.1.2	Urval och material.....	03
1.2.3	Begreppet populism - en historiska överblick.....	04
2	Teori.....	06
2.1	Populismen som idealtyp.....	06
2.2	Teoretiska grundpelare	08
3	Ländernas politiska historia	10
3.1	Viktor Orbáns Ungern	10
3.2	Robert Ficos Slovakien.....	12
4	Analys	13
4.1	Nationen	13
4.1.1	Nationernas återkomst	15
4.1.2	Den starka staten	16
4.2	Globaliseringen.....	17
4.2.1	Transitionen	18
4.2.2	Den postmoderna kulturen och social chock	19
4.2.3	Drömmen om Europa: värna eller varna?.....	19
4.2.4	Media och politik.....	20
4.3	Populismens politik.....	21
4.3.1	Det historiska arvet.....	21
4.3.2	Korruption.....	22
4.3.3	Positionering på ett politiskt spektrum	22
5	Slutkommentar.....	24
6	Referenser	26

1 Inledning

Begreppet populism har på senare tid blivit vida använt, diskuterat och studerat på olika arenor, med olika slags innebörd och förståelse, beroende dels på rummet som den nya formen av politisk rörelse utspelar sig i och dels på den aktör som karakteristiskt för politiken framåt. På grund av dessa två faktorer kan och har därför förhållningssättet gentemot populismen ofta varit av vid användning. Idag är begreppet kanske starkast kopplat till europeiska partier, rörelser och ledare. Dessa nyfödda politiska och sociala rörelser utgör en utmaning till djupt rotade värderingar, spelregler och institutioner som härstammar ur demokratin (Mény & Surel 2002: 3; 214).

Idag förs det en oviss och orolig diskussion i både den allmänna och samhällsvetenskapliga debatten kring hur den politiska situationen i det post-kommunistiska Europa under senare år har utvecklats. Det populistiska mönstret har i detta område vuxit sig allt starkare och de berörda ländernas transitionsgrad mot förebilden liberal demokrati verkar inte vara en starkt påverkande faktor, eftersom de kanske mest omdiskuterade populistiska rörelserna verkar i just de länder som har haft en relativ smidig övergång från det socialistiska systemets sammanfall till nybliven demokrati. Frågan är om det stora och utbredda antalet populistiska partier i Central- och Östeuropa har tillkommit plötsligt och oväntat eller om det har funnits en fruktsam grogrund för det? Känt sedan innan är att populistiska rörelser brukar träda fram hand i hand med sociala och ekonomiska problem.

Slovakien och Ungern är två av de länder som lyckats bäst med övergången till demokratiskt styre och är likaså två av de länder vars politiska historia sedan 1989 har präglats av populistiska rörelser och ledare. Trots dessa likheter länderna emellan så har två av de mest omdiskuterade populistiska ledarna befunnit sig på var sin sida av det ideologiska spektrumet, med Viktor Orbáns Fidesz (Ungern) i höger hörna och Roberto Ficos Smer (Slovakien) i vänster. En jämförande studie dels mellan olika populistiska rörelser i ett post-kommunistiskt Europa och dels mellan höger- och vänsterpopulism tror jag är givande då det kan belysa, utöka och ytterligare förbättra kvalitén av det annars svårdefinierade begreppet populism.

1.1 Problemet

Jag vill i min uppsats titta närmare på hur de populistiska rörelserna har utvecklats efter 1989 i Central- och Östeuropa och hur de med dess uppkomst gett begreppet populism en ny sida. Varför är då det här intressant? Jag hoppas på att genom en

jämförande granskning av två populistiska ledare, Roberto Fico och Victor Orbán, och dess partier, Fidesz respektive Smer, få en vidare förståelse för hur populismen har utvecklats i området och även hur begreppet populism ständigt utvecklas och sträcker sig över många områden. Syftet med uppsatsen är att ställa den postkommunistiska populismen inom globaliseringens vida ramar i hopp om att upptäcka nya mönster och samband, dels inom begreppet populism och dels inom det behandlade området.

Studien omfattar hela intervallet efter kommunismens fall 1989 fram till idag, då syftet är att få en överblick över populismens framväxt i området.

Min frågeställning lyder:

Vad är grogrunden till att det populistiska mönstret blommat upp i det postkommunistiska Europa och på vilket sätt samspelar globaliseringen och dess effekter med de populistiska rörelsernas karaktär i området?

1.2 Hur kan frågan besvaras?

Jag kommer att använda mig av den jämförande metoden. I underkapitlet Metod beskrivs denna metod, med dess för- och nackdelar och dess perspektiv. I underkapitlet Urval och material diskuteras insamling av mitt material bestående av artiklar, dels från den pågående socialvetenskapliga debatten om populismen i Central- och Östeuropa och dels av ämnet populism mer allmänt.

1.2.1 Metod

Den jämförande metodens främsta fördel är att kartlägga de politiska likheterna och olikheterna mellan de valda länderna i frågan. Den hjälper oss kort sagt att ta reda på mer om de ställen vi vet minst om. Den kan också vidga vår förståelse av den politiska verkligheten, vilket i sin tur förhoppningsvis kan leda till förbättrade och mer användbara klassifikationer och ge potential för förklaring. Klassifikationer är viktiga delar av den jämförande metoden, då de gör det som är konstant i ett enskilt land till variabler mellan dem och på så sätt ger oss råmaterial att handskas med från vilka sedan förklaringar kan växa fram. Då syftet är att upptäcka förhållanden av orsak och verkan (Hague & Harrop 2004: 69f), vilket är en central del i min analys, så måste studien innehålla en jämförande del där observerande jämförelser görs. All forskning av orsak och verkan är till naturen jämförande, oavsett om det handlar om att observera individer, sociala grupper eller länder. Den beskrivna metoden försöker alltså förstå en variation av politiska system, inte bara för sakens skull, utan för att formulera och testa hypoteser om politik. Med hjälp av de generaliseringar som framkommer, finns en potential för förutsägbarhet, då de är validerade. Förmågan att förutse är ett tecken på systematisk kunskap, vilket också ger oss uppbyggbara mallar som kan tas till hjälp när råd behövs och tilldelas länder emellan (Hague & Harrop 2004: 69ff).

Alla tillvägagångssätt har emellertid sina risker, så också den jämförande metoden. Genom att man med den jämförande metoden har fler än ett land att titta närmare på och undersöka, så innebär det samtidigt att man inte bara har ett mål att fokusera på utan måste skaffa sig lärdom inom flera olika områden. Det är viktigt att hålla i baktanke hur politik kan uppträda olika i olika typer av system, i olika länder. Så kan även politiska handlingar betyda olika saker i olika platser, under olika tillfällen (Hague & Harrop 2004: 71f). Trots att jag har valt att analytiskt jämföra två relativt lika länder, med liknande geografisk placering, liknande nutidshistoria och med liknande ambitioner i dagsläget, så är jag även medveten om ländernas olikheter. Det faktum att Slovakien även blev en självständig stat i samma veva som regimskiftet ägde rum är ett tydligt exempel på olikheter. Flera skiljelinjer, inom den sociala och politiska sfären, kan dras ur detta faktum. Jag väljer att behandla detta närmare i analysdelen. De valda länderna kommer alltid att ha olikheter, trots de likheter som gjorde dem till de utvalda. Vi kan därför aldrig räkna med att hålla alla variabler konstanta, förutom de vi vill undersöka (Hague & Harrop 2004: 74). En annan risk uppstår då mitt val av länder endast är två till antalet. Detta skulle kunna leda till icke representativa resultat. I vissa fall skulle det vara en ytterst omfattande och kanske näst intill omöjlig att föra en studie med ett utvidgat, och kanske även mera representativt, utbud av selektioner. I det här specifika fallet hade antalet länder däremot inte varit omöjligt stort, men på grund av bristande utrymme och tid för uppsatsen så har jag valt att inte göra analysen bredare än så här. Då min uppsats dels är teoriprovande och dels teoriutvecklande anser jag att de slutsatser som jag dragit angående populistiska rörelser i Ungern och Slovakien kan ha liknande effekter i flera andra av länderna i det postkommunistiska Europa, utifrån de förklaringar som jag har valt att belysa. Enligt Esaiasson et al. är det en inbillande tanke att det ska finnas renodlat teoriutvecklande studier. Alla studier med förklarande ambitioner är i någon mån teoriprovande, eftersom man alltid har någon typ av förhandsuppfattning om var man ska leta efter förklaringar (Esaiasson et al. 2004: 123).

1.2.2 Urval och material

Mitt material består av samhällsvetenskapliga texter och artiklar och jag har i första hand använt mig av andrahandskällor, såsom tidigare forskning på ämnet och forskning relaterad till ämnet. De teoretiska avsnitten är främst hämtade från tryckta källor. Eftersom jag är intresserad av den plötsliga uppkomsten av populistiska partier i området Central- och Östeuropa, så har tidsbegränsningen kommit naturligt. Intervallet sträcker sig från kommunismens fall 1989 till dagsläget. Artiklarna som jag främst har fokuserat på har dock ett annat tidsintervall, mellan 1998 och 2008, av den naturliga förklaringen att fenomenet först började uppmärksammas en tid efter att det populistiska mönstret började bli tydligt. Artikelförfattarna är till större delen från det behandlade området, vilket kan utläsas av författarens för- och efternamn, samt korta introduktioner av författaren i början av i stort sett varje artikel. Detta ger en översiktlig bild av en

diskussion som pågår i Central- och Östeuropa och därför anser jag det som relevant material. Ett annat alternativ hade varit att försöka hitta och utnyttja förstahandskällor, såsom tidningsartiklar och media från det aktuella landet, men här uppkommer språkliga barriärer. Svensk eller internationell media anser jag inte vara en prioriterad källa då material ofta omarbetas och presenteras ur en annan synvinkel än den av inhemsk media. Trots att mycket mer material, och även många fler aspekter kan behandlas än de jag har valt för den här uppsatsen, så är uppgiften inom den jämförande politiken inte att veta allt som går att få reda på, utan att använda sig av specialistkunskap som redan finns inom området för att i sin tur förhoppningsvis kunna frambringa nya och mer generella observationer (Hague & Harrop 2004: 71), vilket jag hoppas göra i det valda ämnet.

1.3 Begreppet populism - en historisk överblick

Den kanske mest centrala utgångspunkten i min undersökning är begreppet populism i sig, ett begrepp som länge varit aktuellt i skilda delar av världen och inom skilda politiska sfärer. Begreppet har sitt ursprung i den Nordamerikanska politiska rörelsen som kämpade mot den rika eliten och korrupktion inom politiska partier. Från ett relativt återhållsamt användande av begreppet, blev innebörden utvidgad och refererade till politiska mobilisationer i mindre utvecklade länder under 1950-talet. Arketyper var en blandning av en formell valpolitik och ett karismatiskt ledarskap, som exempelvis Juan Perón i Argentina. Senare utvidgades begreppet ytterligare en bit och tillämpades på diktatoriska regeringar i tredje världen. Idag relateras populismen främst till vissa regeringar i Latinamerika och till europeiska ledare, partier eller rörelser (Mény & Surel 2002: 2f). Även om vi avgränsar det geografiska området och stannar inom Europa så sträcker begreppet ut sig på många olika områden och kan betraktas som en politisk eller ekonomisk filosofi, en retorisk stil, en princip, en mentalitet eller till och med patologi (Ucen 2007: 49). Flera forskare är ense om att begreppet har börjat slitas ut och sträckas ut till bristningsgräns (se Ucen 2007, Mudde 2002, Zaslove 2008).

Termen populism används flitigt både inom samhällsvetenskapen och inom den allmänna politiska debatten. Konceptet i sig är mycket omdiskuterat och sträcker sig, som ovan nämnt, över många områden. Eftersom begreppet har olika innebörd och förståelse beroende av vilken aktör som använder sig av konceptet och i vilken sammanhang det använts, så möjliggör det ett brett användningsfält. Avgränsningar i ramverket är därmed inte helt klara, det finns en ständigt pågående debatt om vad populism innebär eller vad den borde innebära. Enligt Mudde är den viktigaste frågan, relaterad till området, om det verkligen finns en form av populism eller kanske endast olika sorters populism (Mudde i Mény & Surel 2002: 215). Mudde menar vidare att allt som oftast så har studier inom ämnet bara vagt använt och inordnat begreppet utan något klart konceptuellt ramverk, där den politiske ledaren under den svaga beteckningen blir kvalificerad, eller rättare sagt oftast diskvalificerad, som politisk aktör. Istället för sådana vaga

klassificeringar skulle vi kunna ta del av så mycket mer om den politiska och kulturella miljön i vilken populismen verkar och frambringas (Mudde i Mény & Surel 2002: 231). Den kanske mest populära och väldigt allmänna definitionen av begreppet populism hännyftar till "folket", som en homogen kropp, och skapar en direkt koppling mellan "folket" och den populistiska aktören. Detta har dock betraktats som mycket vagt och alltför generellt, och för att göra begreppet mera distinkt, definierar Mudde det som en politisk stil som bygger på den rigida uppdelningen mellan det "rena folket" och den "korrupta eliten" (Mudde 2002: 216). Dessa två begrepp skulle kunna brytas ner och göras ännu mer distinkta ytterligare några omgångar. De är nedbrytbara och ett oändligt antal definitioner hade kunnat uppstå ur dem i hopp om att förse oss läsare, betraktare, analytiker eller forskare med kännetecknande begrepp som vi sedan enkelt kan använda oss av i igenkännandet av populismen. Muddes definition här anser jag besvarar hans egna tidigare nämnda fråga, angående om det i själva verket finns en enda populismform eller kanske endast flera former av populism, på så sätt att den ger en vid ram för vad populismen innehåller. Inom denna ram har vi därefter ett otroligt stort utbud av olika former av populism. Populistiska rörelser och ledare i Europa har i den forskning som jag hittat varit strikt åtskilda mellan öst och väst. I Västeuropa har termen populism främst använts för att indikera extremistiska högerorienterade politiska partier och rörelser, medan samma term är ett mera generellt fenomen, utbrett tvärs över den politiska höger och vänsterskalan, i det postkommunistiska Europa (Mudde i Mény & Surel 2002: 214-16). Jag kommer i den här uppsatsen att fokusera på den populismform, som vi kan hitta i det postkommunistiska Europa, eller stramare uttryckt: den centraleuropeiska populismen.

2 Teori

Teoridelen är uppdelad i två olika delar. I den första delen, Populismen som idealtyp, kommer jag att sammanfatta beskriva populismen i form av en idealtyp, genom att knyta samman den historiska biten med teoretiska begrepp, för att skapa en bas för den senare analytiska delen. I den andra delen, Teoretiska grundpelare, förs en diskussion kring valet av de olika teoretiska begreppen och analysens utgångspunkter: globaliseringen, nationen och populismens politik. Dessa tre delar, i samklang med populismens teoretiska verktyg, som den först delen förser oss med, kommer på så sätt att utgöra en helhet. Jag har valt att relatera till de nämnda teoretiska begreppen då jag finner dess perspektiv passande för mitt syfte.

2.1 Populismen som idealtyp

För att återgå till populismens olika former på en teoretisk nivå istället för historiskt beskrivande, så kommer jag här ta upp samlade karakteristika som den central- och östeuropeiska populismen brukar beskrivas med. Detta kan ses som en introduktion till vad som senare kommer att utvecklas i den analytiska delen av uppsatsen.

Genom att ha tagit del av och blivit införstådd i en rad olika konstruktioner och förklaringar av begreppet, vill jag samla denna verklighet i en begreppsmässig förståelse, som någon form utav idealtyp i Weberiansk anda (jfr. Zaslove 2008: 320, Taggart i Mény & Surel 2002: 66-71), och jag finner min utgångspunkt i en redan uppskissad mall som sammanställts av Paul Taggart, professor och författare inom områdena populism, politiska partier och euroskepticism. Vidare, för att komma nära och granska typen politisk populism, som tillsammans med agrarpopulismen¹ och den ekonomiska populismen² oftast nämns och analyseras i litteraturen för just området central- och västeuropa, väljer jag att ta hjälp utav Cas Mudde, professor och forskare främst inom ämnena extremism och demokrati,

¹ Blomstrade upp i slutet av 1800-talet som en anti-elitisk ideologi där bönderna ansågs vara basen av ett välfunktionerat samhälle. De motsatte sig tendenserna för centralisering, kapitalismens materialistiska värdegrund och strävade efter att bevara det agrikulturella levnadssättet (Mudde in Mény & Surel 2002: 215).

² Ursprungligt grundad på den Latinamerikanska populismen, med dess första våg år 1920 och senaste år 1970. Fokus ligger på en ekonomisk dimension med strävan efter en balansgång mellan ett kapitalistiskt och ett socialistiskt systemet (Mudde in Mény & Surel 2002: 216ff).

som examinerar och förtydligar dessa begrepp ytterligare och påpekar att dessa olika kategoriseringar tenderar att överlappas (Mudde i Mény & Surel 2002: 215-231). Mycket korfattat ska jag här försöka kombinera ihop teori med historisk förståelse och med hjälp utav den konstruktionen försöka skapa största möjliga begreppsmässiga klarhet ur synvinkeln populism. Min mening är varken att det ska vara en rent empirisk representation eller någon slags direktiv praktisk modell för hur populismen *bör* vara, utan jag hoppas istället utrusta oss med teoretiska verktyg så att vi kan få en klarare inblick i en komplex situation (jfr. Brante et al. 2001: 125, Mudde i Mény & Surel 2002: 215) som den här och på så sätt kunna förstå och relatera vidare i analysdelen.

Den politiska populismens kärndrag är att den först och främst är en politisk stil som hänsyftar till "folket" som en enhet i kontrast till "eliten". Den kan karaktäriseras som en direkt länk mellan "folket" och den populistiske aktören. Ett viktigt karaktärsdrag är att den eftersträvar att tala i det 'vanliga folkets' namn och är starkt sammankopplad till den nationella frågan, här även kallat 'hjärtelandet' som representerar en idealiserad bild av det samhälle de tjänar (Mudde i Mény & Surel 2002: 216, Taggart i Mény & Surel 2002: 66ff). En annan punkt som tas upp är att populisterna är ofrivilligt politiska, å ena sidan anser de att det är ett jobb för den omoraliska eliten och å andra sidan så har de ett beroendeförhållande till politiken eftersom den behövs för att återlämna makten till folket. Därför kan politiken inte avfärdas som anti-demokratisk då den förespråkar en direkt och fri demokrati. De stödjer direkta former av fri demokrati, såsom referendum, men deras handlingar inom politiken ger mestadels utlopp för otillfredsställdhet och klagan (Mudde i Mény & Surel 2002: 216).

Populistiska partier brukar ofta byggas upp kring en central och karismatisk ledare, som vi tydligt kan se i nyare populistiska partier med frontfigurer såsom Berlusconi, Haider, Le Penn eller Bossi. Fattas det en stark ledare så brukar den politiska strukturen kännas igen som centraliserad, vilket kan ses som ett rop efter förbättring av det nuvarande styret (Taggart i Mény & Surel 2002: 67). Vidare tas bristen på fasta värden upp som en kännetecknande faktor av populismen. Hjärtelandet är en central punkt varifrån centrala värden groer och återupphålles och eftersom detta samma hjärteland kan ha olika former och olika innebörd för olika typer av populistiska rörelser i olika delar av världen, så ser även den ideologiska positioneringen olika ut, alltifrån höger- till vänsterskalan. Populismen reagerar gentemot eliter och institutioner, vars natur i sig varierar och därför varierar populismens natur med dem. Likaså är populismens politik inte aktiv när det rådet stabilitet och ordning, utan den blomstrar upp som en reaktion till olika slags förändringar, utmaningar och kriser (Taggart i Mény & Surel 2002: 68-69). Slutligen, den faktor som vi ständigt måste hålla i åtanke genom uppsatsens förlopp, är att populismen tenderar vara ytterst anpasslig. Den tidigare återberättade historiska delen av populismen illustrerar just denna kameleontism: dess olika former genom tiden, alltifrån den rurala radikalismen i Amerika, till urbana massrörelser i Latinamerika, till de högerextremistiska rörelserna i västra Europa (Taggart i Mény & Surel 2002: 70) och nu även till en nyare skepnad som de postkommunistiska europeiska länderna förser oss med och som vi nu ska titta närmare på.

2.2 Teoretiska grundpelare

Nationalismen är, liksom många andra begrepp inom samhällsvetenskapen, mycket brett och dess innebörd kan beskriva både en ideologisk uppfattning och en social/politisk rörelse. Uppdelningen mellan ideologi och rörelse bör hållas åtskilda vid diskussion (Baylis & Smith 2006: 524), främst för att undvika att rörelsens handlingar blir en del av ideologin. Som ideologi är nationalismen kanske främst en moral eller normativ princip, som framför idéer om hur verkligheten borde vara (ibid.). Vidare kan vi dela upp nationalismen i olika specifika former, varav en är etnonationalismen, som är baserad på objektiva kriterier, så som ett gemensamt arv, traditioner, språk och religion, och som bygger på en föreställning om ett gemensamt ursprung och förhoppningar om en gemensam framtid (Engelbrekt i Gustavsson & Tallberg 2006: 377, 379). En sådan föreställning hjälper till att bidra i den strävan populisterna har efter en gemenskapskänsla som vidare kan bidra till en starkt sammansvetsad styrka. Att gemenskap, och kanske framförallt en gemensam identitet som roten för en sådan gemenskap, kan bibringa den solidaritet som krävs för att ett folkstyre ska kunna fungera på ett tillfredsställande sätt är flera teoretiker ense om (jfr. Miller i Carbin et al. 2004). Ett relaterat fenomen är den berömda distinktionen mellan två typer av mänsklig samvaro, *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*, där den första formen betecknar en naturlig gemenskap och den andra betecknar det tillstånd vi genom utvecklingen alltmer närmar oss genom rationellt tänkande och beteende. Det var den tyske sociologen Ferdinand Tönnies som tidigt framställde detta begreppspar som idag ofta står i spänningsfältet mellan Marx-inspirerad kapitalismkritik och allmän modernitetskritik (Brante et al. 2001: 331f).

Problemen kring den nämnda gemenskapen uppkommer ofta när frågan om vem eller vilka som ska utgöra ”folket” i folkstyret och vad som binder samman ”folket” i folkstyret. Denna fråga har kommit att bli ännu svårare att besvara i ljuset av en ökad globalisering, då nationalstatens konturer har blivit alltmer diffusa och dess hemvist kommit att ifrågasättas (Näsström i Carbin et al. 2004: 111). Oavsett hur vi ser och förhåller oss till globaliseringen, kan vi nog alla vara överens om att den idag har blivit ett oerhört centralt inslag i våra liv. Globaliseringen kan kort beskrivas så att den ’syftar på en mänsklig verklighet och organisation, där samspel och maktutövning har blivit gränsöverskridande’ (Held 2002: 414), vilket betyder att vi ständigt både påverkar och påverkas på en global nivå och att det i sin tur kan resultera i att både handlingar och beslut kan få väsentliga globala följder och till utvecklingen av ett ömsesidigt beroende mellan stater och samhällen (Held 2002: 414f). Det blir allt svårare att upprätthålla strikta gränser mellan olika enheter då de politiska, ekonomiska och kulturella relationerna över de nationella gränserna har intensifierats betydligt med tiden (Näsström i Carbin et al. 2004: 112), vilket i sin tur utgör en påtaglig utmaning för det nationella projektet. När flödet av varor, kapital, information, nyheter, människor, förebilder och trossatser över de nationella gränserna ständigt är påtagliga blir det allt besvärligare att referera till att vara en del av det

nationella projektet som en bindande kraft. Lojaliteten till en gemensam och sammanhållande nation kan då lättare svikta (Näsström i Carbin et al. 2004: 14). Globaliseringen har inte bara en inverkan på det världspolitiska planet, utan även på vårt vardagsliv i lika hög grad. Alla de förändringar som kommer till och utvecklas i samband med globaliseringen påverkar starkt de traditionella livsmönster och kulturer som vi känner till och anammar. Då nya tankesätt presenteras och utgör ett hot mot den egna, äldre traditionen är det vanligt att en skyddande inställning intas (Giddens 2003: 49ff) gentemot det egna.

3 Ländernas politiska historia

För att noggrannare kunna undersöka sambandet mellan ideologi och typen av partiets organisation, så har jag valt två länder vars partier har tillskrivits olika positionering på det ideologiska spektrumet och som visar upp följande fyra kännetecken: (1) som har haft ett kommunistiskt styre, (2) som delar den Centraleuropeiska geografiska positioneringen och är del av det som kallas Visegrad fyran, (3) som har/ har haft minst en stark populistisk rörelse i regeringen regimbytet (4) som idag är medlemmar av den Europeiska Unionen.

Jag utgår ifrån antagandet att Ungern och Slovakien är väldigt lika i många avseenden och därför även jämförbara. De båda utgör hälften utav den centraleuropeiska region som brukar kallas Visegrad fyran, där även Polen och Tjeckien ingår. Denna region brukar i forskningen nämnas ha varit betydligt stabilare än vad många analytiker räknade med efter kommunismens fall i Europa, år 1989. Det argumenterades för att utvecklingen i dessa postkommunistiska system skulle skilja sig radikalt åt från andra håll i Europa på grund av en svagare organisationsstruktur, men Visegrad fyra-sällskapets transitionsgång har trots allt lyckats med en relativt enkel och smidig övergång. De har på oerhört kort tid lyckats att bygga upp en marknadsekonomi och politiska och rättsliga institutioner från grunden, de har lämnat det kollapsade socialistiska systemet bakom sig och är idag relativt nya demokratier och medlemmar av EU (Suleiman i Anderson 1999: 151-152, Reynolds 2002: 171, Bakke and Sitter 2005: 243-45). Trots dessa framgångar så har länderna upplevt en hel del problem och spänningar under processens gång. Jag kommer i följande två delar beskriva varje land litet mer ingående.

3.1 Viktor Orbáns Ungern

Under början av 1990-talet blev den politiska verkligheten allt snävare på så sätt att avståndet mellan den allmänna och den politiska eliten blev allt bredare. En allt större del av samhället vände sig bort från den politiska arenan och politiska problem lämnades över i händerna på betalda experter. Detta resulterade i sin tur att folket som röstade fick ett allt mindre inflytande över den politiska sfären och de valda politikerna kände inte lika stort ansvar inför sina handlingar. Skälet till att många betraktare höll sig på avstånd från det nya politiska livet var att även om systemet hade förändrats så dök liknande politiska figurer, med liknande attityder upp på podiet igen (Bozóki 2008: 192).

Om vi jämförande tittar närmare på de fyra Visegrad-länderna har det konstaterats att Ungern faktiskt är det mest stabila fallet vad gäller kontinuiteten och

organisationen av faktiska politiska partier. Det som en gång var det kommunistiska partiet bildade en socialdemokratisk grund strax efter systemets kollaps 1989 och omdöptes till Det Ungerska Socialistiska Partiet (MSzP). Därefter uppkom det första oppositionspartiet, det Kristna Nationella Ungerska Demokratiska Forumet (MDF) som etablerades redan år 1987. Året därpå anslöt sig även de liberala styrkorna den Unga Demokratiska Alliansen (Fidesz) och den Fria Demokratiska Alliansen (SzDSz), och tillsammans utgjorde de tre kärnan i oppositionen (Bakke & Sitter 2005: 246). Opposition hade enligt många analytiker väldigt mycket utrymme att organiseras, så istället för att bilda en bred sammanhållen rörelse, så positionerade de sig i de extremt högerorienterade, de konservativa, de liberala och andra olika agrariska partier (Vachudova 2008: 395). Så även om det kan sägas finnas en viss stabilitet i uppkomsten och organiseringen av de ungerska partierna, så ger det ingen garanti för stabila interaktionsmönster mellan partierna. Tydligaste exemplet var när Fidesz så småningom gjorde en högerorientering år 1995, och blev därmed Ungerns största politiska parti tillsammans med MDF, och på motsatt sida ställde sig koalitionen SzDSz och MSzP (Bakke & Sitter 2005: 246, Enyedi & Linek 2008: 456).

Friheten från det kommunistiska styret förde med sig ostabilitet, osäkerhet och tillförde ett ökat medvetande om ett större individuellt ansvar. De Ungerska invånarna hade alltid röstat för en säker frihet, i den tysta styrkans namn, år 1990 för MDF och år 1994 för MSzP. Den förstnämnda lyckades slutföra transitionen och den andra stabiliserade ekonomin och demokratin, men de orsakade även förvirring och allmänheten kände starkt av den ekonomiska chockbehandlingen på eget skinn. Att partiet även ansågs som korrupt och elitistiskt orsakade att det blev dömt att ersättas. I slutet av 1990-talet var privatiseringsprocessen vid sitt slutskede, statens tillgångar var vida distribuerade och en relativt svag stat överlämnades i den nya regeringens, Fidesz:s händer. Partiet ansågs vid tillfället vara det enda med 'rena händer'. Föreställningen om en svag stat var starkt sammankopplad till ett svagt civilsamhälle, vilket inte var populärt och det regerande partiet såg till att bilden snabbt ändrades. Summerat såg förloppet ut som följande: år 1990 förväntades anhängare till det gamla, adliga Ungern att upprätta det nya Ungern. År 1994 förväntades socialisterna att skapa en humankapitalism och slutligen, år 1998 förväntades det radikala och konservativa partiet att skapa ordning efter alla föregående försök och förändringar (Bozóki 2008: 196-198). Mannen som skulle ställa saker och ting till rätta heter Viktor Orbán, en ambitiös och karismatiskt ledare, som ansåg att hans jobb inte var att vara en mellanhand och styrmotor mellan olika intressen, utan att föra väg för händelser. Han ville inte bara följa, utan vara en effektiv skapare av den politiska situationen i landet. Hans budskap var att han ville vara premiärminister för alla ungrare utanför landets gränser, men inom landet endast för dem som 'förtjänade' honom, och genom förändring skulle den Ungerska drömmen förverkligas (Bozóki 2008: 199).

3.2 Robert Ficos Slovakien

Även om Slovakien kan beskrivas som den minst stabila av de fyra systemen, så har landet visat sig vara ett av EU:s favoritexempel för lyckad formation av en ny regering i ett nytt självständigt land. Separationen från Tjeckien var relativt smärtfri och transitionsprocessen var smidig. Men valet i juni 2006 tog en annan väg än vad betraktare utifrån hade hoppats på. De slovakiska väljarna röstade fram en koalitionsregering vars frontmän var Robert Fico (Smer), Jan Slota (SNS) och före detta premiärministern Vladimir Meciar (HZDS) (Krustev 2006: 2). I kontrast till Ungern har Slovakien haft många splittringar inom partierna, ett ständigt flöde av nya partier och det gamla kommunistiska partiet har inte lyckats skapa en central roll i det politiska systemet, trots några försök. Istället har fokus kretsats kring Vladimir Meciar's rörelse för ett Demokratiskt Slovakien (HZDS), och dess koalitionspartner under 1990-talet, det Slovakiska Nationalistiska Partiet (SNS). HZDS var Slovakiens mest framgångsrika parti under början av 1990-talet. Detta tack vare ett starkt stöd för den kontrollerade ekonomiska reformen, en visad hänsyn för de som förlorade under införandet av marknadsekonomin och den karismatiska ledaren (Haughton 2004: 182).

Under större delen av 1990-talet var den politiska situationen relativt stabil och avgränsningen var klar mellan det ledande partiet och dess opposition. Innan valet år 1998 uppstod Partiet för civil förståelse (SOP) som en anklagande stämman, som ansåg att den regerande nationalistpopulistiska sidan och dess liberal-demokratiska rivaler, förstörde politiken. Partiet ropade efter förståelse och valde att gå emellan som ett konfliktlösande alternativ och presenterade sig själva som 'den tredje vägen'. Ett år senare och innan valet år 2002, uppkom två nya partier: Robert Ficos vänsterorienterade Smer och det högerorienterade Nya Medborgares Allians (ANO), lett av den kända tv-personligheten Pavol Rusko. Vad både SOP och Smer uttryckte gemensamt var en kritik gentemot de ledande partierna som gick ut på att onödigt mycket fokus och alltför stor energi lades kring ideologiska frågor, istället för att lösa verkliga problem (Ucen 2007: 57). Smer har även baserat sin framgång på att kritisera de olika sfärerna och radikala reformerna av premiärminister Dzurindas regering, främst den socioekonomiska. Samtidigt som uppmärksamheten riktades mot den kritik Smer utförde så klarlades en ny partiidentitet. Partiets orientering var socialdemokratisk (eller rättare sagt 'ett socialt radikalt alternativ till den högerorienterade regeringen'), vilket kunde skyntas innan men som lyftes upp ytterligare efter att partiet inte haft stor framgång i valet år 2002, och den tidigare luddiga positioneringen på det ideologiska spektrumet och den vaga politiska karaktären ersattes. Från och med år 2004 har Smer tagit över HZDS ställning som Slovakiens populäraste oppositionsparti och segrade så småningom i valet år 2006 (Bakke & Sitter 2005: 248-249, Hlousek & Kopecek 2008: 539ff, Ucen 2007: 57). Detta är ett illustrativt exempel på hur det ideologiska utrymmet mellan partier kan användas för att tillvarata möjligheter med polariserade politiska system. Svängrummet mellan motståndsläger skapar plats för nykomlingar på den politiska arenan (Ucen 2007: 57).

4 Analys

Jag har valt att analysera hur den populistiska rörelsen har utvecklats i länderna Ungern och Slovakien efter kommunismens fall i Europa, ur tre olika perspektiv: nationen, globaliseringen och populismens politik. Dessa tre grundpelare kommer att utgöra basen i min analys, som sedan kommer att brytas ner till mindre beståndsdelar som behandlar varje ämne med en tydligare reflektion. Analysen är uppbyggd så att länderna integrerat kommer att relateras till varje huvudbegrepp och dess beståndsdelar. Med dessa utgångsbegrepp vill jag belysa några av huvudpunkterna i begreppet populism inom det valda området, hur den uppkommit, hur den skiljer sig åt och intar olika skepnader och hur den har utvecklats. Då begreppen är beroende av varandra kommer de i vissa fall flätas samman eller lappas över. Som tidigare nämnt, så finns det ett stort antal faktorer som påverkar och genererar populismen rent generellt. Då min avsikt är att titta närmare på den populism som blommat upp i Ungern och Slovakien efter kommunismens fall, så kommer inte alla dessa faktorer att tas upp i den här uppsatsen. Det urval som jag har gjort och valt att relatera till anser jag lämpar sig bäst i syfte att ta del av den politiska och kulturella miljön i vilken populismen är verksam och produceras i det valda området. Jag använder begreppen globalisering, nation och populismens politik för att beskriva en process, inte ett slutligt tillstånd. Det kan tyckas tydligast i och med begreppet globalisering, då den även annars främst beskrivs som en konstant pågående process utan gränser, men jag vill uppmärksamma på att även begreppet nation sakta ändrar form och innehåll.

4.1 Nationen

De två begreppen 'folket' och 'hjärtlandet' eller mera avgränsat, 'nationen', är starkt sammankopplade och vanligt förekommande inom populistiska rörelser. Inom en sådan politisk stil finner vi en direkt länk mellan 'folket' och den populistiske ledaren. Den förpliktande förbindelsen till 'folket' är ursprungligen ett resultat av en utpräglad förbindelse till ett 'hjärtland'. På så sätt är 'folket' endast en population av ett 'hjärtland', och för att förstå innebörden av 'folket' måste vi veta vad olika populistiska rörelser menar när de nämner sitt 'hjärtland' (Taggart i Mény & Surel 2002: 67). När Orbán själv pragmatiskt definierade sitt hjärtland valde han att integrera partiets idéer med idéer tagna ur den Ungerska revolutionens manifest år 1848. Han avslutade sitt tal med att begära en stat som ska sydda sitt folk, en stat med hög moral och med en ny politik som delar samma öde som sitt eget folks, en politik som "ser världen med Ungerska ögon och som

känner med ett Ungerskt hjärta” (Rajacic 2007: 650). Detta hållningstagande blev både Fidesz uppgång och fall. Allteftersom de starka retoriskt propagandistiska krafterna om en föreställd andlig nation som sträckte sig utöver nationens gränser börjat avta, började även landets verkliga invånare förlora förtroendet för partiet. Enligt forskaren András Bozóki (2008) utgjordes partiets förvirring kring en sammanblandning av idéer gällande den politiska sfären och den kulturella sfären, vilket blev den slutliga nedåtgående fasen för partiets politiska position (Bozóki 2008: 213-14).

Den populistiska föreställningen, som grundar sig i en tro om ett odelat folk, passar väl in i nationalisternas tro om den odelade nationen. Därför ses de objektiva kriterierna, så som ett gemensamt arv, traditioner, språk och religion som nationens grundläggande kärna och betraktas som en förutsättning för nationens fortlevnad (jfr. Engelbrekt i Gustavsson & Tallberg 2006: 377, 379). En sådan föreställning hjälper till att bidra i den strävan som populisterna har efter en gemenskapskänsla som vidare kan bidra till en starkt sammansvetsad styrka. Att gemenskap, och kanske framförallt en gemensam identitet som roten för en sådan gemenskap, kan bibringa den solidaritet som krävs för att ett folkstyre ska kunna fungera på ett tillfredsställande sätt är flera teoretiker ense om (jfr. Miller i Carbin et al. 2004).

Den nationalistiska divisionen är bara till en liten del beroende av partiets ideologiska position. Istället är den baserad på en identitet som har etablerats inom nationen, etniska grupper, religiösa samfund och lingvistiska skillnader. Kännetecknande för Central- och Östeuropa är just en speciellt komplex situation som har grott sig fast genom historiens nationella och etniska traditioner och fejder. Den historiska biten har med hjälp av politisk konstruktion lyckats skapa en delad föreställning om den traditionella nationella fienden (Hlousek & Kopecek 2008: 522-23), som sedan konstrueras ytterligare och återanvänds som ett starkt politiskt vapen för att skapa en tydlig skiljelinje mellan ’oss’ och ’dem’. Västeuropas högerextrema populistpartier använder sig ofta utav en typ av nationalism som är nära besläktad med xenofobi, en främlingsfientlighet som oftast är riktad mot icke-europeiska invandrare och som på senare år särskilt riktats mot islam. I väst har den utmärkande fienden blivit Islam och ett varnande finger har höjts för att Islam kan komma att ta över de Västeuropeiska samhällena (de Lange 2008: 64). Trots att fienden varierar beroende på geografi och tid så har även de postkommunistiska populisterna i Europa, i likhet med Europas högerextremistiska populister, med hjälp av olika medel velat förmedla en liknande distinktion mellan den egna sfären och dess fiende. Personlig glorifikation, propagandistiska slagord och beslagtagning av allmänna platser är alla en del av ett program där politiker producerar diskurser som skapar motsättningar mellan det egna och de andras (Rajacic 2007: 642). Fidesz har använt sig av nationella symboler så som flaggan, skölden, och nationalsången för att tydliggöra denna gränsdragning, och slagord som ’Go Hungary!’ och ’Go Hungarians!’ blev partiets kampanjslogan (Bozóki 2008: 224). I Ungern och Slovakien, liksom i många av de andra postkommunistiska länderna, har den traditionella nationella fienden fått ytterligare en allierad nationell fiende, klädd i en mindre traditionell dräkt. Det är utomstående krafter och lokala anti-nationella

eliter som anklagas att vara orsaken bakom det elände som påverkat så många av landets invånare efter ländernas regimskifte och genom en ständig påtryckning av nya reformer (Ucen 2007: 53).

4.1.1 Nationens återkomst

Vid tiden då transitionen kom igång blev demokratins återkomst oskiljbar med nationens återkomst. Idén om att nationalstaten skulle vara den naturliga och bäst passande modellen för en demokrati återbekräftades genom upphörandet av federalismen i det kommunistiska Sovjetunionen, Jugoslavien och Tjeckoslovakien (Rupnik i Diamond & Plattner 2002: 107). Många utav länderna som ingick i de olika federationspaketen hade sedan långt tidigare en egen stark historia, religion och kulturell tillhörighet som länge grovt hade undertryckts under kommuniststyret i de sammansatta staterna. Ländernas invånare törstade efter frihet, i den mening att de utan rädsla skulle få uttrycka sin prefererade livsstil. I Slovakien satte kampen om national autonomi och självständighet av staten en grund för nya nationalistiska och populistiska rörelser med starka och karismatiska ledare som utlovade räddning och befrielse genom en suverän nation (Vachudova 2008: 393-394). Retoriken var en romantisering av det förflutna som i det reella läget endast en konstruerad idyll kunde nå upp till.

Men genom att vara helt uppfylld av uppbyggandet av en nationalstat kan ge motsatt effekt på den demokratiska processen (Rupnik i Diamond & Plattner 2002: 107). I väst skapade staten nationen, medan nationen var tvungen att skapa staten i Central- och Östeuropa. Nationen restes upp som en avskild enhet från de andra nationerna, vilket medförde dess känsla av att vara utvald och avskildhet. Konsekvenserna har blivit att minoritetsgrupper ofta har förbisetts och blivit orättvist behandlade (Bugaric 2008: 196).

I demokratiska stater är det svårt, om inte omöjligt, att blanda samman den politiska gemenskapen med den kulturella gemenskapen. De två begreppen mår bäst av att hållas isär eftersom en politisk gemenskap kan bestå utav flera olika kulturella gemenskaper. Oavsett vilka religiösa eller kulturella livsstilar som tillskrivs medborgaren eller som denne själv väljer att kategoriseras inom, så betraktas varje individ inom gemenskapen lika. Under Fidesz styre var begrepp som 'demokrati', 'nation', 'land' och 'hemland' inte interpreterade i likhet med det nyss nämnda, utan idéerna utgjorde ett hopkok som senare var svåra att urskilja (Bozóki 2008).

En av orsakerna till varför Visegrad fyran har haft mindre problem med den nationella frågan än vad sydöstra Europa har haft, är för att dess population idag är relativt homogen. Detta gäller främst Polen, Ungern och Tjeckien. Slovakien, med dess minoritetsbefolkning, främst ungrarna, kan här ses som ett undantag och har delvis därför följt en svårare transitionsprocess. De gamla nationalistiska drömmarna införlivades i de andra länderna med hjälp av Hitler och Stalin. Polen, som idag är en homogen stat, bestod en gång till trettio procent av minoriteter. Likaså har även minoriteterna i Tjeckien; judar, tyskar och nu även slovakier, minskat avsevärt. Ännu ett exempel som tydliggör en sådan här redogörelse är det

homogena Slovenien, som är den enda av fd. Jugoslaviens stater som har haft en transitionsprocess som varit jämförbar med de centraleuropeiska staternas transition. Vad som här måste uppmärksammas är att detta enbart är en beskrivning av ett faktiskt läge, och under inga omständigheter en handledning om att homogenitet är en nödvändighet för demokrati (Rupnik i Diamond & Plattner 2002: 107). Jag har genom uppsatsens gång, i skilda avsnitt, tagit upp tre olika förklaringsfaktorer för vad som kan vara grogrunden för en nationalistisk uppblomstring som jag nu kort ska sammanfatta. Den första är den som nyss nämnts, nämligen minoritetsgrupper eller mindre regioner som försöker uppnå en viss status, vilket framkallar motstånd hos populationens majoritet. Den andra gäller externa faktorer, som ett grannland med etiketten 'nationell fiende' och som anses vara ett potentiellt hot. För många Slovaker är det återigen Ungern som gestaltas här. Den slutliga potentiella faktorn är meningsskiljaktigheten för vad som är det mest önskade karaktärsdraget för staten. Dispyten ligger då ofta mellan nationalistiska viljor och anhängare till en mera civilkonstruerad stat (Hlousek and Kopecek 2008: 523).

4.1.2 Den starka staten

Den allt tydligare populistiska rörelsen har haft en influerande verkan på den nationella politiken på flera områden. De utlöste tidigt varningssignaler till redan etablerade partier, vilket i flera fall innebar att förändringsprocesser påskyndades. De influerade partikamperna och koalitioner utkämpades enligt nya mönster, och bidrog till ett bredare utbud för väljarna, särskilt för de väljare som inte varit nöjda med det politiska utbudet hittills. Trots många genvägar och inkonsekvens, lyckades den nya populistiska vägen att utmana status quo och dess post-kommunistiska etablissemang (Ucen 2007: 60). Partiernas starka budskap om en ren, ärlig och transparent ansvarspolitik kom i en tid då den var som mest attraktiv, i en tid av förvirring och kaos. Då korruptionsmönstret efter kommunismen fortfarande satt i och var en närvarande faktor, var längtan efter ärlighet i det socialpolitiska livet som störst. Ett löfte om ordning och en relativ nystart med färsk ansikten var det som krävdes för att Fidesz och Smer skulle komma till makten (jfr. Bózoki 2008: 197-198).

När en politisk process framställs som ett val mellan gott och ont, liv och död, sanning och lögn, historia och framtid, kan dess politiska stil kallas för populistisk. Den innefattar även en ny definiering av statens roll som paternalistisk, en moralistisk retorik som anspelar på nationen och rättvisan, en stigmatisering av nationens fiender, och en begränsning av den politiska pluralismen (Bozóki 2008, jfr. Zaslove 2008: 321). Den attraktiva och samtidigt oroande sidan av populismen ligger i dess förmåga att framställas som något utöver den vanliga politiken, som eftersträvar och kräver den absoluta sanningen istället för en förorenad politik och allmänhet (Knopff 1998: 684). Politiken brukar inom dessa ramar ofta betraktas som ett smutsigt jobb, som representeras av den omoraliska eliten. Men samtidigt så behövs denna politik för att makten ska kunna återvända till "folket". Politiken blir till ett nödvändigt ont där

starka känslor av bitterhet och orättvisa förmedlas, istället för att framföra nya eller alternativa lösningar (Mudde i Mény & Surel 2002: 216).

4.2 Globaliseringen

Som så många andra förändringar som historien har kunnat återberätta för oss så har även globaliseringens tur kommit, den har i rekordfart redan förändrat samhällsutvecklingen på många plan, men denna del av historien är ännu inte färdigskriven - den håller på att skrivas. Globaliseringen är här och nu och i och med den har även nationalstaten kommit att ifrågasättas allt mer. Ur den ståndpunkten väljer olika teoretiker och samhällsforskare att gå skilda vägar i sina synsätt. I David Helds ögon undergräver globaliseringsprocesserna möjligheten för enskilda stater att bedriva en självständig politik eftersom de beslut som fattas i landet inte bara påverkar dess medborgare utan även människor som inte har varit med och deltagit i dessa beslut (Carbin et al. 2004: 113). En annan ståndpunkt som Yves Mény och Yves Surel argumenterar för är en stark sammankoppling mellan globaliseringen och en avtagande tillitsnivå hos medborgarna, då det upplevs finnas en bristande förmåga att effektivt bemöta den nya ekonomiska politiska verklighet från regeringarnas sida. En sådan brist på tillit för politiska institutioner kan lätt skapa grund för populistiska rörelser (Zaslove 2008: 325). Den ökade migrationen och en minskad lojalitet till det nationella projektet är ytterligare två viktiga faktorer som globaliseringen för med sig och som upplevs som hot som kan krossa föreställningen om ett gemensamt ursprung och förhoppningar om en gemensam framtid. Diskussionen som pågår inom det relaterade området skiljer sig vid punkten om den nationella identiteten ska bevaras eller om en kosmopolitisk gemenskap borde upprättas. Trots det ständiga flödet över gränserna som gör det allt svårare att hänvisa till nationen som en gemensam och förbindande kraft, så anser den ena sidan att det endast är den nationella identiteten som kan ingjuta en nödvändig solidaritet för att folkstyret ska kunna fungera på ett tillfredsställande sätt. De menar även att vi måste erkänna att den moderna politiken och demokratin bygger på en avgränsad politisk gemenskap, som förutsätter en distinktion mellan 'oss' och 'dem' och att vi har ett större ansvar för de egna landsmännen än för mänskligheten i helhet. Den andra sidan tar sin ståndpunkt i att en gemenskap kan innehålla flera nationella identiteter och att lösningen är en världsinrikespolitik utan världsregering (Carbin et al. 2004: 114-115). Det är den sistnämnda ståndpunkten som populisterna anser vara en överhängande fara om attityden får spridningskraft, då den berör och påverkar många olika sfärer. Den globala politiken blir dominant, vilket minskar nationernas möjlighet att fasthålla eller utvecklas åt eget håll.

4.2.1 Transitionen

Slovaikiens och Ungerns befolkning hade levt under det kommunistiska styret i två generationer, när det slutligen föll samman. Då transitionsprocessen kom igång under början av 1990-talet, gick människor runt med stora förhoppningar om vad som komma skulle. Mirakel och omedelbara förändringar, både i den allmänna och i den privata sfären, förväntades äga rum efter kommunismens fall. Både allmänheten och politikerna förväntade att deras land genast skulle bli accepterat som en del av EU och att de skulle få hjälp och ekonomiskt stöd på vägen att uppnå den västerländska standarden. Idealiserande bilder av västvärlden projicerades och den kommunistiska propagandan om de negativa sidorna av kapitalismen bortkastades. Människorna hade ett sug efter den attraktiva konsumerismen och den höga levnadsstandarderna, men de uppskattade inte priset för det. De orealistiska förhoppningarna visade sig tydliga i en undersökning som gjordes i Ungern året efter att det kommunistiska systemet hade fallit. Resultatet visade att femtio procent av populationen litade på att det nya systemet skulle vara sammankopplat med större sociala likheter (Berend 2007: 271). Verkligheten visade upp andra sidor än väntat: ekonomiskt lidande, arbetslöshet, låga inkomster och social polarisering. Lönerna i exempelvis Ungern rasade med tjugo procent de första sex åren efter regimskiftet. Undersökningar har visat att fram till slutet av 1990-talet så levde cirka tjugo procent av befolkningen i Ungern och Slovakien under det som kallas för 'minimala levnadsförhållanden'. Det har tagit lång tid för exempelvis äganderätter att redas upp och den sociala och ekonomiska konflikten utgjordes mellan 'vinnarna' och 'förlorarna' av transitionsprocessen. Smärtan och besvikelsen efter den första tiden av transitionsprocessen har minskat betydligt i dagsläget, och på vissa ställen har de även försvunnit helt (Berend 2007: 272-275, Hlousek & Kopecek 2008: 521). Detta indikerar dock endast att människorna kommit till ro, att positiva förändringar har ägt rum och fortfarande håller på att äga rum, men den sociala transformationen är långt ifrån över. Att anamma och anpassa sig till ett nytt värdesystem, nya värderingar, kulturella vanor och nya sociala beteendemönster är en lång process som man får räkna med kommer att ta flera generationer att genomföra (Berend 2007: 279). Länderna i Centraleuropa har dock lyckas genomföra processen relativt smidigt och betydligt mycket bättre än de flesta av grannländerna i öst, som valde att gå den gradualistiska vägen (Krastev 2007: 3-4). Trots detta så har den alltmer utbredda otillfredsställdheten, allmänna spänningar orsakade av ett regimskifte, införandet av marknadsekonomi, institutionaliseringen av partisystem och beslutet av att gå med i EU skapat en bra grund för demagogiska populisterna. Liksom i väst har populismen i Centraleuropa aktivt utnyttjat en minskad tillit för politiska partier för att framgångsrikt kunna vara en helande länk (Berend 2007: 270, Zaslove 2008: 320-326). Problemet med ett sådant förhållningssätt visar sig återigen vara en exkludering av flera viktiga beståndsdelar. I de olika etapperna av transitionen är det viktigt att fokusera på både den socioekonomiska och den nationalistiskt regionalistiska/etniska splittringen, som kan finnas i alla postkommunistiska länder (Hlousek & Kopecek 2008: 521), istället för att reducera problemet till en pragmatisk beståndsdel.

4.2.2 Den postmoderna kulturen och social chock

Det finns en konservativ ömtålighet som lättare kommer upp till ytan då många förändringar uppenbaras samtidigt. Ett exempel på en sådan sensibilitet är rädslan för ytterlig konsumtion av den postmoderna kulturen, som i sin tur kan medföra att traditionella värden ifrågasätts och elimineras. Den populistiska rörelsen har en stark förankring i denna rädsla, där nostalgi och defensivitet blir två viktiga redskap för handlingar och retorik (Krastev 2007: 5). När så den större delen av befolkningen i både Ungern och Slovakien började visa bitterhet och besvikenhet över de oförverkligade förväntningarna som varken respektive lands regeringar eller EU kunde råda bot på, kom nostalgin efter den förlorade säkerheten och ett mera jämlikt samhälle (Berend 2007: 270). Detta tog de populistiska partierna tillvara på och framförde en konstruktion av den egna verkligheten till folket. Exempelvis framförde Fidesz under en längre period bilden av att Ungern var på väg mot en ekonomisk katastrof, samtidigt som andra källor visade att ekonomin var på framväxt (Rajacic 2007: 653). Motsägelsen mellan de två olika budskapen visar att, om konstruktionen av den egna verkligheten är i samklang med den breda massans otillfredsställdhet, då skapas ett bredare utrymme för populismen. Likaså, när den sociala förändringen har ett snabbare tempo och det institutionella och administrativa systemet misslyckas att uppta olika varianter av sociala behov, då intar populismen arenan (Rajacic 2007: 657). I Ungern har det nyss nämnda förloppet utspelat sig enligt följande: de ungerska medborgarna röstade till en början på demokraterna och socialisterna, som tog transitionsprocessen till en långt utvecklat fas, men som även orsakade rädsla och förvirring bland folket. Den socialistiskt ledda regeringen MSzP stabiliserade ekonomin och demokratin, men ansågs korrupt och elitistisk. När rädsla, förvirring, korruption och elitism redan var en del av den allmänna uppfattningen var det betydligt lättare för ett relativt nytt och fläckfritt parti som Fidesz att inta scenen (jfr. Bozóki 2008: 196-198).

4.2.3 Drömmen om Europa: värna eller varna?

Det råder en tudelad uppfattning om drömmen om ett gemensamt Europa. I Central- och Östeuropa har den EU-skeptiska retoriken varit närvarande i stort sett alla länder. Å ena sidan så har många populistiska partier gjort motstånd till det Europeiska politiska och ekonomiska integrerade projektet och gjort frågan till en viktig punkt på deras agenda. Fidesz har positionerat sig som 'mjuk' EU-skeptiker (Hughes et al 2002: 332), med löfte om att försvara nationella intressen och den nationella identiteten gentemot den europeiska integrationen och den växande immigrationen (Vachudova 2008: 388-389). Å andra sidan så präglas ofta det populistiska budskapet av en gränsdragning mellan det egna och det främmande, som jag tidigare har nämnt, där det egna likställs med en idealiserad västerländsk modell och det främmande i motsats utgör det icke-västerländska. I den här meningen är den västerländska mallen av välmående och hög civilisation eftersträvbar (jfr. Nodia i Diamond & Plattner 2002:205).

Både Ungern och Slovakien är idag delar av den Europeiska Unionen. Steget dit, med utgångspunkt i det Sovjetiska blocket, har varit stort och har klarats av under en väldigt kort historisk tidsperiod (Berend 2007: 269). Intressant är att det allmänna stödet för att gå med i EU till en början var otroligt högt, undersökningar visar att i Ungern var stödet mer än åttio procent och i Slovakien nästan sjuttio procent. Men allteftersom förhandlingarna började och för- och nackdelarna inför ett medlemskap blev allt tydligare, eller rättare sagt otydligare, så tappade frågan sitt stöd och gick under fyrtio procent. Ett sådant resultat kunde senare Viktor Orbán stödja sig på och ta användning utav för att skylla den populära missnöjdheten på EU (Grzymalala-Busse & Innes 2003: 69). Fördelarna med ett medlemskap övertog trots detta den politiska ställningen i både Ungern och Slovakien, som inte ville riskera de allvarliga riskerna att vara exkluderade eller att komma långt efter grannländerna.

4.2.4 Media och politik

Den nyare populismen är ofta förknippad med en stark frontfigur, som ofta blir associerad till det politiska budskapet istället och partiet kan lätt hamna i skymundan. För att uppnå ett sådant resultat krävs en taktik för personifikation av makt, vilken lättast uppnås genom media. Genom att använda sig utav olika kanaler som når ut till den breda massan kan olika rörelser komma till tals och uttrycka sin politik genom kampanjer eller visuella upplevelser. Kommersialismen har idag fått nya distributörer i form av politiker. Den som kan förenkla sina idéer och framföra verkliga eller förefallande sanningar på ett trovärdigt sätt får ett försprång. Genom att inte enbart använda sig av verbala debatter och handlingsprogram når man ut till en ny och bredare publik. I en sådan här strategi blir känslan viktigare än en verklig förståelse och ett godkännande, och för att förmedla rätt känsla krävs en karismatisk personlighet som kan föra fram partiets budskap. Personen som förmedlar meddelandet blir en avbildning av meddelandet själv (Bozóki 224-25: 2008). Den kännetecknande karismatiska och starka ledaren kan ge ett kort försprång till det populistiska partiet, men skapar fundamentala svårigheter avseende den populära ledarskapsfrågan i det långa loppet. Personifikation av makt fungerar under den tiden då en och samma person har kontrollen, men försvåras avsevärt om en ny ledare måste ta över makten. Detta är en av förklaringarna till varför populistiska rörelser är så spektakulära, de dyker upp, fångar en enorm uppmärksamhet och support genom den karismatiska ledaren och därmed är rörelsens tid i det politiska rampljuset beroende av densamme. Partiet delar nämligen ofta samma politiska livslängd som dess ledare (Taggart i Mény & Surel 2002: 70).

Robert Ficos och kanske framförallt Victor Orbáns politiska stil har varit som skraddarsydd för media. Den politiska diskursen som har representerats är till stor del en produkt av ett manipulativt språkbruk som bygger på ren upprepning. I kampen om röster brukar liknande mallar plockas fram, som bland annat bygger på den romantiserade bilden av det förflutna, personifikation av auktoritet och hjärtelandets sårbarhet och martyrskap (jfr. Bozóki 2008: 208). Jag avrundar här

med ett exempel: I den kommersiella dräkten har Orbán, i egenskap av premiärminister, stått framför hundratusentals medborgare, med den ungerska flaggan viftandes i handen och med slagordet 'Go Hungary!' i bakgrunden och kallat till politiskt krig i nationens namn. Orsaken till denna påkallade strid var att allt som folket hade arbetat hårt för och byggt upp under de senaste åren nu var i fara. Han menade vidare att det var tvunget att försvara allt det som gör livet 'viktigt och vackert', såsom 'vår familj, våra barn, den mänskliga värdigheten, vår frihet, vår tro och vårt land' (Bozóki 2008: 211).

4.3 Populismens politik

I detta avslutande stycke vill jag ta upp ytterligare några faktorer för att göra bilden av den populistiska politiken hel. Jag kommer översiktligt att ta upp tre faktorer som i min analys utgör små men viktiga beståndsdelar i ett försök att skapa en vidare förståelse för populismen i det valda området.

4.3.1 Det historiska arvet

Det har visat sig att arvet av det kommunistiska styret har haft, och fortfarande har, en stor inverkan på många aspekter av de nya demokratierna i Central- och Östeuropa. En starkt bidragande faktor till det här är de gamla kommunistpartiernas överlevnad och återkomst efter kommunismens fall. I valen efter år 1989 röstades flera av dessa partier tillbaka in i politiken (Grzymala-Busse 2006: 415-16, Vachudova 2008: 396-97). Enligt Cas Mudde (2002) är det historiska arvet efter Lenin som haft störst inverkan på de postkommunistiska staterna och har gjort dem tillgängliga för den politiska populismen. Den har dels stärkt den generella antipolitiska känslan som länge har varit närvarande hos den breda massan, och dels har den gett upphov till den intellektuella typen av populism. Detta är i sin tur en annan förklaring till en utmärkande skillnad mellan dels en betydligt högre valframgång hos politiska partier i öst än i väst, och dels att dessa partier ofta är representerade av en intellektuell elit. I västra Europa har populismen huvudsakligen varit ett redskap för 'outsidern' att göra sin röst hörd, medan den i Central- och Östeuropa har använts av den intellektuella skaran, premiärministrar och presidenter. Den politiska sfären betraktar alltså de politiska populistpartierna olika i väst och i öst, där likasinnade partier antingen anses som utbölingar eller blir mottagna som potentiella koalitionspartners. Vad som här också måste understrykas är att populismen i området inte är en rörelse som återuppstått från äldre dagar, utan den är ett modernt fenomen och dess framgångsrika rörelser är alla nya rörelser från den postkommunistiska tiden (Mudde i Mény & Surel 2002: 224) med anti kommunistiska synsätt. Fidesz mobiliserade exempelvis sin valkampanj så att alla som inte röstade på dem automatiskt ansågs ha gett sin röst till kommunismen och det förflutna. Utöver detta utmanade även Fidesz den traditionella konstitutionella distinktionen mellan

stat och kyrka, genom att uppmana de traditionella kyrkorna att bli offentliga och politiskt aktiva (Bozóki 2008: 219). Även detta visade på ett ställningstagande långt bortom det kommunistiska.

4.3.2 Korruption

Så som flera forskare har observerat, har den sanna socialismen, med dess nihilistiska och egalitaristiska beståndsdelar, skapat en fulländad social miljö för mass-supporten av den politiska populismen. En djupt rotad känsla av social avund och ett befläckt rykte av staten och dess institutioner, nedärvt från kommuniststyret, skapade en skarp kontrast mellan de 'moraliska ickekommunisterna' och den 'korrupta kommunistiska eliten'. Eller, med andra ord, det 'moraliska civilsamhället' i kontrast till den 'korrupta staten' (Mudde i Mény & Surel 2002: 224-25). Medborgarkänslan av åsidosatthet och övergivenhet av de traditionella politiska aktörerna och deras politiska insatser, resulterade i antingen underkastelse eller protest. Under sådana förutsättningar kunde populismen inta plats med strategier om ärlighet och sunt förnuft (Ucen 2007: 54-55).

4.3.3 Positionering på ett politiskt spektrum

Den för oss traditionella uppdelningen mellan högersida och vänstersida på det politiska spektrumet uppkom först efter att den ekonomiska reformens utveckling påbörjades i de nya systemen i det postkommunistiska Europa. I de fall där transformationen mot en marknadsekonomi är lyckad, kommer den socioekonomiska klyftan av transformationen med största sannolikhet att likna modellen ägare-arbetare. De konservativa och liberala partierna som stödjer en snabbare transformation mot marknadsekonomin positionerar sig vanligtvis på en sida av den socioekonomiska klyftan av transformationen. De socialdemokratiska eller socialistiska partierna som tar i hänsyn de sociala effekterna av transformationen, hamnar på den motsatta sidan. Gradvis och i takt med att det politiska och ekonomiska systemet blivit stabiliserat, blir bilden av kampen mellan de två sidorna allt mer lik den vi känner till i västra Europa, mellan höger och vänster (Hlousek & Kopecek 2008: 522). Som jag tidigare nämnt finns det ett relativt instabilt mönster som omringar de populistiska partierna i Slovakien, exempelvis som ANO och Smer. Detta har sin förklaring i att dessa partier är ideologiskt diffusa till sin natur och istället baserade på den populistiska dragningskraften, pragmatism, bristen på en tydlig organisatorisk struktur och fokuseringen kring dess karismatiska ledare (Bakke & Sitter 2005: 258, Ucen 2007: 55, Vachudova 2008: 388-389).

Det populistiska konceptet är en sammanställning av de flesta ideologier och sträcker sig från vänsterskalan över till högerskalan. Till en början kom intresset för de populistiskt politiska rörelserna i Europa med uppsvinget av de högerextremistiska populistiska partierna. Idag ser bilden annorlunda ut. Eftersom populismen uppenbaras i olika former, beroende på den tillfälliga politiska

strukturen och det populistiska partiets politiska handlingar, kan vi observera att populistiska partier befinner sig över hela det ideologiska och politiska spektrumet (Bugarcic 2008: 192; Zaslove 2008: 319, 3f). Även de mest etablerade partierna har gjort oväntade manövreringar. I Ungern har vi exempelvis kunnat bevittna en sådan förflyttning på det politiska spektrumet när det en gång liberala Fidesz omfamnade nationalismen och rörde sig vänsterut (Grzymala-Busse 2006: 432, Enyedi & Linek 2008: 473).

Smer har inte förflyttats lika mycket som Fidesz på spektrumet, men justeringar har gjorts även där. Från att ha varit ett socialt radikalt alternativ till den högerorienterade regeringen, så blev tonen mjukare efter valet år 2002, då partiet inte hade någon större framgång och därför valde att profilera sig som socialdemokrater istället. Från en radikalare vänsterposition hade partiet förflyttats en bit in mot mitten (Ucen 2007: 57). Vidare visar den Smers kritik utförde gentemot de ledande partierna om att lägga alldeles för stor energi kring ideologiska frågor, att Fico väljer att framställa sig själv som en icke-ideologisk aktör som värnar om allmänhetens intressen som eliten inte lyckats med.

I likhet med Smer har även Slovakien andra stora populistiska parti, HZDS, visat på politiska skiftningar. Partiet marginaliserades bort från den politiska arenan mellan åren 1998-2006, och vid återkomsten valde de därför att röra sig mot en mildare vänsterorienterad ekonomisk populism och nationalism. I valet 2006 ingick partiet en koalitionsregering med Smer och det högerextremistiska SNS (Vachudova 2008: 400-401).

5 Slutkommentar

Många samhällsvetare ställer frågan om det populistiska uppsvinget i det postkommunistiska Europa är en modern och plötslig företeelse eller om det har funnits en grogrund för det. Som framgår av min uppsats är detta ingen ny företeelse, utan det har länge funnits en plattform för den. Detta har i sin tur resulterat i ett antal faktorer, varav några utav dem, på ett eller flera plan, utgör analysens valda beståndsdelar. En stor del av analysen utgörs av det begrepp som kanske starkast kopplas till populismen, och som för allmänheten är den mest kända länken till området, vilket är nationen eller nationalismen. Det som dock är dess främsta attribut är gemenskaps- och tillhörighetskänslan. Det är den populisterna vill ta tillvara på. Att en sådan föreställning kan bibringa en positiv solidaritet tror jag att vi alla kan hålla med om. Det som är betydligt svårare är att hitta en balansgång för strävandet efter ett sådant projekt. Risken som noteras i analysen, och som historien gång på gång har visat oss, är när den egna nationalitetens eller gemenskapens väl sätts framför allt annat och när distinktionen mellan 'oss' och 'dem' blir missgynnsam för den andra parten. Flera faktorer har belysts som har fungerat som en utmärkt grogrund för detta exempel, som i sin tur den populistiska rörelsen har tagit del utav.

En annan ståndpunkt som jag har argumenterat för är sammankopplingen mellan globaliseringens olika processer och en ökad populistisk stil. Den kan ses från två olika synsätt. Dels så att de väldiga globaliseringsprocesserna är mäktigare än den egna regeringen, vilket gör att tilliten för regeringens kapacitet minskar. Den andra ståndpunkten är att de förändringar som kommer till och utvecklas i samband med globaliseringen starkt påverkar våra traditionella livsmönster och kulturer. Det nya inflödet kan på så sätt utgöra ett hot, vilket återigen leder till den protektionistiska inställningen som exempelvis den karismatiska populistiske ledaren kan förse oss med. I likhet med den här formen av rädsla, har även en stor besvikelsekänsla trätt fram i både Ungern och Slovakien (liksom i de andra postkommunistiska länderna) efter regimskiftet. Förhoppningar krossades och verkligheten såg annorlunda ut än de idealiserande bilder man hade om västvärlden och sökandet efter alternativa vägar uppstod. Alla dessa faktorer är delar av en förklaring till varför de populistiska rörelserna skiljer sig från de västerländska grannarnas populistiska rörelser, och varför de har haft stor utbredningskraft i det postkommunistiska Europa.

Redan i början av arbetets gång upptäckte jag hur pass många olika definitioner det finns relaterat till begreppet populism, beroende på vilket forum man tittar närmare in i. Vad som mer slog mig var den otroligt omfattande diskussionen som jag fann inom den samhällsvetenskapliga debatten, inom just den postkommunistiska populismen. Men få av dessa teorier granskar detta fenomen mera ingående för att försöka hitta förklaringar till orsakerna och

förhållandena bakom denna politiska verklighet. Istället har populismen analyserats som ett mera allmänt fenomen och tolkats av många samhällsvetare, analytiker och teoretiker, vilket återigen visar på dess bredd och kameleontiska natur. Just den här förmågan att kunna anpassa sig till olika tid och rum har kanske varit mest framträdande under arbetets gång, eftersom den har varit ständigt återkommande, och jag skulle även vilja påstå att det har visat sig vara kärnan i stort sett hela den analytiska delen.

Som nämnt i början av uppsatsen så var det nödvändigt att sammanställa en idealtyp för att skapa oss en uppfattning om vilket ämne det är som behandlas och hur det ska behandlas i den senare diskussionen. Risken vid en sådan etikettering är att olika typer av karakteristika förs under en och samma grupp. Här kan en parallell dras till den initierande frågan: finns det bara en övergripande form av populism eller är det bara olika sorter? Jag skulle vilja säga att varje verklighet skapar en egen sorts populism, som även analysdelen i denna uppsats visat, men att formen för den skulle kunna vara en enda, dock en elastisk sådan. Faran är, som sagt, att de begrepp inte hålls åtskiljda, vilket kan resultera i att olika sorters populism blir en del av formen. Exempelvis så finns det väsentliga skillnader mellan Sverigedemokraterna och exempelvis Fidesz, men de har båda karaktärsdrag som skulle gå under den populistiska formen.

Som utgångspunkt hade jag i avsikt att dels jämförande studera populismen i det postkommunistiska Europa, med Ungern och Slovakien som valda studieobjekt, och dels mellan höger- och vänsterpopulism inom samma geografiska område. Det senare problemet visade sig vara givande i den mening att det faktiskt inte har spelat någon avgörande roll. Sammanslagningar och ideologiska justeringar och vändningar har medfört att partierna inte visat sig vara konsekventa i sin positionering i ett politiskt spektrum. Mina jämförande resultat avser partierna Fidesz och Smer i relativt liknande sociopolitiska länder, med en liknande historia. Frågan är vilket utslag en sådan jämförelse hade fått om ett västeuropeiskt populistiska högerparti hade ställts vid sidan av ett östeuropeiskt populistiskt vänsterparti?

Slutligen, det ska bli intressant att följa den populistiska utvecklingen härnäst. Framst i det område jag har tittat närmare på, men även vilken form utvecklingen tar i dess östeuropeiska grannländer. Det hade varit en intressant idé för en kommande uppsats.

6 Referenser

- Anderson, Lisa** (red.), 1999. *Transitions to Democracy*. New York: Columbia University Press.
- Bakke, Elisabeth & Sitter, Nick**, 2005. *Patterns of Stability: Party Competition and Strategy in Central Europe since 1989* in *Party Politics* 11:2, 243-263.
- Baylis, John & Smith, Steve**, 2006. *The Globalisation of World Politics – An introduction to international relations*. Oxford: Oxford University Press.
- Berend, Ivan T.**, 2007. *Social shock in transforming Central and Eastern Europe* in *Communist and Post-Communist Studies* 40, 269-280.
- Bozóki, András**, 2008. *Consolidation or Second Revolution? The Emergence of the New Right in Hungary* in *Journal of Communist Studies and transition Politics*, 24:2, 191-231.
- Brante, Thomas & Andersen, Heine & Korsens, Olav**, 2001. *Sociologiskt Lexikon*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bugaric, Bojan**, 2008. *Populism, liberal democracy and the rule of law in Central and Eastern Europe* in *Communist and Post-Communist Studies* 41, 191-203.
- Carbin, Maria & Gottardis, Andreas & Mörkenstam, Ulf & Näsström, Sofia & Wendt Höjer, Maria & Reinikainen, Jouni** (red.), 2004. *Texter I samtida politisk teori*. Malmö: Liber AB.
- De Lange, Sarah L.**, 2008. *From Pariah to Power: The Government Participation of Radical Right-Wing Populist Parties in West European Democracies*. University of Antwerp: DCL Print & Sign, Zelzate.
- Diamond, Larry & Plattner, Marc F. (red.)**, 2002. *Democracy after Communism*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Enyedi, Zsolt & Linek, Lukás**, 2008. *Searching for the Right Organization: Ideology and Party Structure in East-Central Europe* in *Party Politics* 14:4, 455-477.
- Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wägnerud, Lena**, 2004. *Metodpraktikan - Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Giddens, Anthony**, 2003. *En skenande värld – Hur globaliseringen är på väg att förändra våra liv*. Stockholm: SNS Förlag.
- Gustavsson, Jakob & Tallberg, Jonas (red.)**, 2006. *Internationella relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Grzymalala-Busse, Anna & Innes, Abby**, 2003. *Great Expectations: The EU and Domestic Political Competition in East Central Europe* in *East European Politics and Societies* 17:1, 64-73.

- Grzymala-Busse, Anna**, 2006. *Authorian Determinants of Democratic Party Competition: The Communist Successor Parties in East Central Europe* in *Party Politics* 12:3, 415-437.
- Hague, Rod & Harrop, Martin**, 2004. *Comparative Government and Politics – An Introduction*. New York: Palgrave MacMillan.
- Haughton, Tim**, 2004. *Explaining the Limited Success of the Communist-Successor Left in Slovakia: The Case of the Party of the Democratic Left (SDL)* in *Party Politics* 10:2, 177-191.
- Held, David**, 2002. *Demokratimodeller – Från klassisk demokrati till demokratisk autonomi*. Göteborg: Daidalos.
- Hlousek, Vít & Kopecek, Lubomír**, 2008. *Cleavages in the Contemporary Czech and Slovak Politics – Between Persistence and Change* in *East European Politics and Societies* 22:3, 518-552.
- Hughes, James & Sasse, Gwendolyn & Gordon, Claire**, 2002. *Saying ‘Maybe’ to the ‘Return to Europe’: Elites and the Political Space for Euroscepticism in Central and Eastern Europe* in *European Union Politics* 3:3, 327-355.
- Knopff, Rainer**, 1998. *Populism and the Politics of Rights: The Dual Attack on Representative Democracy* in *Canadian Journal of Political Science* ‘Revue canadienne de science politique. 31: 4, 683-705.
- Krastev, Ivan**, 2006. *The new Europe: respectable populism, clockwork liberalism in open Democracy* News Analysis (<http://www.opendemocracy.net>)
- Krastev, Ivan**, 2006. *Between elite and people: Europe’s black hole* in open Democracy News Analysis (<http://www.opendemocracy.net>)
- Krastev, Ivan**, 2007. *Sleepless in Szczecin: what’s the matter with Poland?* in open Democracy News Analysis (<http://www.opendemocracy.net>)
- Mény, Yves & Surel, Yves**, 2002. *Democracies and the Populist Challenge*. Houndmills: Palgrave.
- Rajacic, Agnes**, 2007. *Populist Construction of the Past and Future: Emotional Campaigning in Hungary between 2002 and 2006* in *East European Politics and Societies* 21:4, 639-660.
- Reynolds, Andrew**, 2002. *The Architecture of Democracy – Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.
- Ucen, Peter**, 2007. *Parties, Populism, and Anti-Establishment Politics in East Central Europe* in *SAIS Review* vol. XXVII no. 1, Winter-Spring
- Vachudova, Milada Anna**, 2008. *Centre Right Parties and Political Outcomes in Eastern Central Europe* in *Party Politics* 14:4, 387-405.
- Zaslove, Andrej**, 2008. *Here to Stay? Populism as a New Party Type* in *European Review*, 16:3, 319-336.